

[Μέρος Στ', Τμήμα ΙΙ, Κεφάλαιο Δεύτερο: Περί της τάξεως κατά την οποία οι κοινωνίες συντάσσονται κατά φύση με σκοπό την ευημερία μας].

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ο Α. Smith αναφέρεται στον Μεγάλο Πέτρο (Σημ. αγγλ. έκδ.).
2. Ο Α. Smith αναφέρεται εδώ στον Henry Home, λόρδο Kames και στο έργο του *Essays on the Principles of Morality and Natural Religion* (1751) (Σημ. αγγλ. έκδ.).
3. Ο Α. Smith αναφέρεται στον Γουλιέλμο της Οράγγης (Σημ. αγγλ. έκδ.).
4. Πλάτων, *Κρίτων*, 51 c. (Σημ. αγγλ. έκδ.).

ADAM SMITH

Έρευνα για τη φύση και τις αιτίες του πλούτου των εθνών

Αποσπάσματα*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

1. Η ετήσια εργασία κάθε έθνους είναι το απόθεμα από το οποίο εφοδιάζεται αρχικά με όλα τα αγαθά που είναι αναγκαία και χρήσιμα και που καταναλώνονται κατά τη διάρκεια ενός έτους. Αυτά συνίστανται πάντα, είτε στο άμεσο προϊόν αυτής της εργασίας είτε σε όσα το προϊόν της αγοράζει από άλλα έθνη.

2. Κάθε λαός είναι λοιπόν καλύτερα ή χειρότερα εφοδιασμένος με τα προς το ζην, όσο μεγαλύτερη ή μικρότερη είναι η αναλογία του προϊόντος προς τον αριθμό των ανθρώπων που το καταναλώνουν.

3. Αυτή η αναλογία όμως προσδιορίζεται σε κάθε έθνος από δύο διαφορετικούς παράγοντες: πρώτον, από την επιδεξιότητα, διεξιοτεχνία και κρίση με την οποία ασκείται γενικά η εργασία και δεύτερον, από την αναλογία αυτών που απασχολούνται σε χρήσιμη εργασία αφ' ενός, προς εκείνους που δεν απασχολούνται σε χρήσιμη εργασία αφ' ετέρου. Από αυτές τις δύο συνθήκες εξαρτάται κάθε φορά αν είναι επαρκής ή ανεπαρκής ο

* Τα αποσπάσματα που ακολουθούν μεταφράστηκαν από την ακόλουθη έκδοση: Adam Smith, *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*, τομ. I-II, Oxford University Press, 1976. Απόδοση στα ελληνικά: (σ.σ. 71-102) Ρόη Μαλιώρη και (σ.σ. 103-110) Δ. Γράβαρης. Θεώρηση μετάφρασης: Μ. Αγγελίδης, Δ. Γράβαρης.

ετήσιος εφοδιασμός με αγαθά, ανεξάρτητα από το έδαφος, το κλίμα ή τη γεωγραφική έκταση μιας χώρας.

4. Η αφθονία ή η στενότητα αυτού του εφοδιασμού σε αγαθά φαίνεται να εξαρτάται περισσότερο από τον πρώτο παρά από τον δεύτερο παράγοντα. Στους πρωτόγονους λαούς των κυνηγιών και των ψαράδων, κάθε ικανό προς εργασία άτομο απασχολείται λίγο ως πολύ σε χρήσιμη εργασία και επιδιώκει, όσο είναι δυνατό, να εφοδιάσει με αγαθά τόσο τον εαυτό του, όσο και εκείνους από την οικογένεια ή τη φυλή του, οι οποίοι είναι είτε πολύ ηλικιωμένοι είτε πολύ νεαροί είτε πολύ αδύνατοι για κυνήγι ή ψάρεμα. Τέτοιοι λαοί ζουν όμως σε τόσο μεγάλη ανέχεια που συχνά είναι αναγκασμένοι, ή τουλάχιστον νομίζουν ότι είναι αναγκασμένοι, μερικές φορές να σκοτώνουν και άλλοτε να εγκαταλείπουν τα ανήλικα, τους γέροντες και τους ανάπηρους, έτσι που να πεθαίνουν από την πείνα ή να κατασπαράζονται από άγρια θηρία. Αντίθετα, σε πολιτισμένα και ευημερούντα έθνη, παρ' όλο που ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού δεν εργάζεται καθόλου και που πολλοί καταναλίσκουν προϊόν δεκαπλάσιας, συχνά μάλιστα εκατονταπλάσιας εργασίας από ό,τι το μεγαλύτερο μέρος των εργαζομένων, ωστόσο το προϊόν της συνολικής εργασίας της κοινωνίας είναι τόσο μεγάλο, ώστε συχνά να είναι όλοι επαρκώς εφοδιασμένοι με τα προς το ζην. Ακόμη και ο εργάτης των χαμηλότερων και πτωχότερων στρωμάτων, εφόσον εργάζεται με επιμέλεια και φιλοπονία, μπορεί να απολαμβάνει ένα μεγαλύτερο μερίδιο από τα προς το ζην από ό,τι είναι σε θέση να αποκτήσει ένας πρωτόγονος.

5. Τα αίτια αυτής της θελτίωσης στις παραγωγικές δυνάμεις της εργασίας, καθώς και η τάξη με την οποία διανέμεται κατά φύσιν το προϊόν της μεταξύ των ανθρώπων διαφορετικών στρωμάτων και κοινωνικής θέσης, αποτελούν το αντικείμενο του Πρώτου Βιβλίου αυτής της έρευνας.

6. Όποιο και αν είναι το πραγματικό επίπεδο επιδεξιότητας, δεξιοτεχνίας και κρίσης κάθε εργαζόμενου λαού, η ετήσια αφθονία ή στενότητα αγαθών πρέπει να εξαρτάται, με δεδομένο το επίπεδο αυτό, από την αναλογία του αριθμού των ετησίως απασχολούμενων σε χρήσιμη εργασία προς τον αριθμό εκείνων, που δεν απασχολούνται σε χρήσιμη εργασία. Όπως θα φανεί αργότερα, ο αριθμός των χρήσιμων και παραγωγικών εργατών είναι παντού ανάλογος προς την ποσότητα αποθέματος κεφαλαίου που χρησιμοποιείται προκειμένου να τους απασχολήσει, καθώς

και από τον ιδιαίτερο τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιείται το κεφάλαιο. Το Δεύτερο Βιβλίο, λοιπόν, πραγματεύεται τη φύση του κεφαλαιακού αποθέματος, τον τρόπο με τον οποίο αυτό βαθμιαία συσσωρεύεται, τις διαφορετικές ποσότητες εργασίας που θέτει σε κίνηση, ανάλογα με τις διαφορετικές χρήσεις του.

7. Έθνη αρκετά προηγμένα ως προς την επιδεξιότητα, δεξιοτεχνία και κρίση με την οποία εργάζονται, ακολούθησαν πολύ διαφορετικά σχέδια στην οργάνωση και κατεύθυνση της εργασίας, σχέδια που δεν ευνόησαν εξ ίσου την αύξηση του προϊόντος της εργασίας. Η πολιτική ορισμένων εθνών ενθάρρυνε κατ'εξοχήν την αγροτική δραστηριότητα, ενώ η πολιτική άλλων την οικονομία των πόλεων. Σχεδόν κανένα έθνος δεν μεταχειρίστηκε ισότιμα και αμερόληπτα τις διάφορες οικονομικές δραστηριότητες. Η πολιτική στην Ευρώπη, από την πτώση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, ευνόησε κυρίως τις τέχνες, τη χειροτεχνία και το εμπόριο, δηλαδή την οικονομία των πόλεων και όχι τη γεωργία, δηλαδή τις αγροτικές δραστηριότητες. Οι περιστάσεις που εισήγαγαν και καθιέρωσαν την πολιτική αυτή, εξηγούνται στο Τρίτο Βιβλίο.

8. Μολονότι στην αρχή, αυτά τα διαφορετικά σχέδια εισήχθησαν, ίσως, από τα ιδιωτικά συμφέροντα και τις προκαταλήψεις των επιμέρους νομικών τάξεων, χωρίς να λαμβάνονται υπ' όψη ή να προβλέπονται οι συνέπειες που είχαν για τη γενική ευημερία της κοινωνίας, παρ' όλα αυτά έδωσαν έναυσμα σε τελείως διαφορετικές θεωρίες περί πολιτικής οικονομίας, από τις οποίες άλλες εκθειάζουν τη σημασία της αστικής κι άλλες της αγροτικής δραστηριότητας. Οι θεωρίες αυτές άσκησαν σημαντική επίδραση στη διαμόρφωση, όχι μόνο της γνώμης των μορφωμένων ανθρώπων, αλλά και της πολιτικής των ηγεμόνων και των κυρίαρχων κρατών. Στο Τέταρτο Βιβλίο προσπάθησα με όση πληρότητα και ακρίβεια μου ήταν δυνατό, να εξηγήσω αυτές τις διαφορετικές θεωρίες καθώς και τις κύριες επιδράσεις που άσκησαν σε διαφορετικές εποχές και έθνη.

9. Αντικείμενο των τεσσάρων πρώτων Βιβλίων είναι να εξηγήσει σε τι συνίσταται το εισόδημα του μεγαλύτερου μέρους ενός λαού ή ποια είναι η φύση των αποθεμάτων εκείνων που σε διαφορετικές εποχές και έθνη προσδιόρισαν το ύψος της ετήσιας κατανάλωσής τους. Το Πέμπτο και τελευταίο Βιβλίο πραγματεύεται τα έσοδα του κυρίαρχου ή της πολιτείας. Στο βιβλίο αυτό προσπάθησα να δείξω, πρώτον, ποιες είναι οι απαραίτητες

δημόσιες δαπάνες, ποιες από αυτές πρέπει να καλύπτονται από τη γενική συνεισφορά ολόκληρης της κοινωνίας, και ποιες από αυτές μόνον από ορισμένες ομάδες ή από μεμονωμένα μέλη της. Δεύτερον, ποιες είναι οι διάφορες μέθοδοι χρηματοδότησης των δημοσίων δαπανών που επιβαρύνουν ολόκληρο το κοινωνικό σύνολο, καθώς και ποια είναι τα κυριότερα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της κάθε μεθόδου. Τρίτο και τελευταίο, προσπάθησα να δείξω, ποιοι είναι οι λόγοι και οι αιτίες, που επέβαλαν σχεδόν σε όλες τις σύγχρονες κυβερνήσεις να υποθηκεύσουν ένα μέρος των εσόδων τους ή να συνάψουν δάνεια, καθώς και ποιες υπήρξαν οι συνέπειες αυτών των δανείων για τον πραγματικό πλούτο, δηλαδή για την ετήσια παραγωγή της γης και της εργασίας της κοινωνίας.

ΠΡΩΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Τα αίτια της βελτίωσης των παραγωγικών δυνάμεων της εργασίας και η τάξη, κατά την οποία το προϊόν της εργασίας διανέμεται κατά φύση μεταξύ των διαφορετικών βαθμίδων του πληθυσμού

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Καταμερισμός της εργασίας

1. Η μεγίστη βελτίωση στις παραγωγικές δυνάμεις της εργασίας καθώς και το μεγαλύτερο μέρος της επιδεξιότητας, δεξιότητας και κρίσης, που την κατευθύνουν ή την οργανώνουν παντού, φαίνεται να είναι το αποτέλεσμα του καταμερισμού της εργασίας.

[...]

5. Η τεράστια αυτή αύξηση στην ποσότητα της εργασίας, την οποία, σαν αποτέλεσμα του καταμερισμού της εργασίας, είναι σε θέση να εκτελεί ο ίδιος αριθμός ανθρώπων, οφείλεται σε τρεις διαφορετικούς παράγοντες: Πρώτον, στην αύξηση της επιδεξιότητας κάθε εργάτη ξεχωριστά, δεύτερον, στην εξοικονόμηση του χρόνου, που συνήθως σπαταλιέται με τη μετακίνηση από το ένα είδος εργασίας στο άλλο, τέλος στην εφεύρεση ενός μεγάλου αριθμού μηχανών, που διευκολύνουν και συντομεύουν την εργασία και καθιστούν ένα μόνον άνθρωπο ικανό να εκτελεί την εργασία πολλών ανθρώπων.

[...]

9. Ωστόσο, κάθε βελτίωση των μηχανών, με κανένα τρόπο δεν ήταν το αποτέλεσμα εφευρέσεων από εκείνους που χρησιμοποιούσαν τις μηχανές. Πολλές βελτιώσεις οφείλονται στην ιδιοφυΐα των κατασκευαστών μηχανών όταν η κατασκευή τους έγινε αντικείμενο της δραστηριότητας ενός ξεχωριστού κλάδου και ορισμένες οφείλονται στην ιδιοφυΐα εκείνων που ονομάζονται φιλόσοφοι ή άνθρωποι της θεωρητικής σκέψης, που δουλειά τους δεν είναι να κατασκευάζουν αλλά να παρατηρούν και οι οποίοι, γι' αυτό το λόγο, είναι συχνά σε θέση να συνδυάζουν τις δυνατότητες των πιο διαφορετικών και ανόμοιων αντικειμέ-

νων. Με την πρόοδο της κοινωνίας, η φιλοσοφία ή η θεωρητική σκέψη γίνεται, όπως κάθε άλλη απασχόληση, ο κύριος ή ο μοναδικός κλάδος και απασχόληση μιας ιδιαίτερης τάξης πολιτών. Όπως και κάθε άλλη απασχόληση, υποδιαιρείται σ' έναν μεγάλο αριθμό διαφορετικών ειδικοτήτων, κάθε μια από τις οποίες απασχολεί μια ιδιαίτερη μερίδα ή τάξη φιλοσόφων και αυτή η υποδιαίρεση της φιλοσοφικής απασχόλησης, όπως και κάθε άλλη, βελτιώνει τη δεξιότητα και εξοικονομεί χρόνο. Κάθε άτομο γίνεται πιο ειδικό στον ιδιαίτερο κλάδο του, αφιερώνεται συνολικά περισσότερη εργασία, ενώ αυξάνεται σημαντικά το προϊόν της επιστημονικής δραστηριότητας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η αρχή που διέπει τον καταμερισμό της εργασίας

1. Ο καταμερισμός της εργασίας, από τον οποίο πηγάζουν τόσα πλεονεκτήματα, δεν είναι κατ' αρχήν το αποτέλεσμα μιας ανθρώπινης σοφίας, που προβλέπει και επιδιώκει τη γενική ευημερία. Ο καταμερισμός της εργασίας είναι η αναγκαία, αν και πολύ αργή και σταδιακή, συνέπεια μιας ορισμένης τάσης στην ανθρώπινη φύση, η οποία δεν έχει υπόψη της μια τόσο εκτεταμένη ωφελιμότητα: της τάσης να διαπραγματεύεται, να παζαρεύει και να ανταλλάσσει το ένα πράγμα με το άλλο.

2. Το αν αυτή η τάση αποτελεί μια από εκείνες τις αφηρημένες αρχές της ανθρώπινης φύσης, που δεν μπορούν να αναλυθούν παραπέρα, ή αν, καθώς φαίνεται πιθανότερο, είναι το αναγκαίο αποτέλεσμα των ικανοτήτων του λόγου και της ομιλίας, δεν αποτελεί θέμα της παρούσας έρευνας. Πάντως αυτή η τάση είναι κοινό γνώρισμα όλων των ανθρώπων και δεν συναντάται σε κανένα άλλο είδος ζώων, που δεν φαίνεται να γνωρίζουν ούτε αυτό ούτε κανένα άλλο είδος συμβάλλεσθαι. Δύο λαγωνικά που κυνηγούν το ίδιο θήραμα, συχνά φαίνονται σαν να ενεργούν κατόπιν κάποιας συμφωνίας. Το καθένα στρέφει το θήραμα προς το άλλο ή πασχίζει να του κόψει το δρόμο όταν το άλλο το στρέφει προς εκείνο. Αυτό ωστόσο δεν είναι αποτέ-

λεσμα μιας συμφωνίας, αλλά της τυχαίας σύμπτωσης των παθών τους στο ίδιο αντικείμενο εκείνη τη συγκεκριμένη στιγμή. Ποτέ δεν είδε κανείς ένα σκύλο να ανταλλάσσει ένα κόκκαλο με άλλο σκύλο σε δίκαιη και σκόπιμη ανταλλαγή. Ποτέ δεν είδε κανείς ένα ζώο, που με τον τρόπο του και τις κραυγές του να δίνει στο άλλο να καταλάβει ότι αυτό είναι δικό μου, εκείνο είναι δικό σου, ή επιθυμώ να ανταλλάξω αυτό με εκείνο. Όταν ένα ζώο θέλει να αποκτήσει κάτι, είτε από τον άνθρωπο είτε από κάποιο άλλο ζώο, δεν έχει άλλο μέσο πειθούς παρά να κερδίσει την εύνοια αυτών, την υπηρεσία των οποίων χρειάζεται [...]. Ο άνθρωπος συχνά χρησιμοποιεί τα ίδια τεχνάσματα με τους συνανθρώπους του και δεν έχει άλλο μέσο να τους κάνει να πράξουν σύμφωνα με τις διαθέσεις του, προσπαθεί με αναξιοπρέπεια και κολακεία να κερδίσει την εύνοια τους. Δεν έχει όμως το χρόνο να κάνει κάτι τέτοιο σε κάθε περίπτωση. Ο άνθρωπος στην πολιτισμένη κοινωνία χρειάζεται διαρκώς τη συνεργασία και τη βοήθεια των πολλών, ενώ για να κερδίσει τη φιλία των λίγων, δεν του φτάνει ούτε ολόκληρη η ζωή του. Σχεδόν όλα τα ζώα, από την στιγμή που φτάνουν στην ωριμότητα, είναι ανεξάρτητα και δεν χρειάζονται πλέον, στη φυσική τους κατάσταση, καμιά βοήθεια από τα άλλα ζώα. Αντίθετα ο άνθρωπος έχει πάντα ανάγκη από τη βοήθεια των συνανθρώπων του και είναι μάταιο να την περιμένει μόνον από την αγαθή τους προαίρεση. Είναι πιθανότερο να το πετύχει αυτό αν μπορεί να στρέψει τον εγωισμό τους προς το συμφέρον του, δείχνοντάς τους, ότι είναι προς το συμφέρον τους να κάνουν αυτό, το οποίο αυτός επιθυμεί. Καθένας, που προτείνει στον άλλον μιαν ανταλλαγή, προτείνει κάτι τέτοιο: δώσε μου αυτό που θέλω και θα πάρεις αυτό που θέλεις. Αυτό είναι πάντα το νόημα κάθε τέτοιας πρότασης και με αυτό τον τρόπο αποκτούμε ο ένας από τον άλλο το μεγαλύτερο μέρος των καλών υπηρεσιών, που χρειαζόμαστε. Δεν περιμένουμε από την αγαθή προαίρεση του κρεοπώλη, του ζυθοποιού και του αρτοποιού να φάμε, αλλά από το ενδιαφέρον τους για το δικό τους συμφέρον. Δεν απευθυνόμαστε στην ανθρωπιά τους, αλλά στον εγωισμό τους και δεν τους μιλάμε για τις δικές μας ανάγκες, αλλά για τα δικά τους πλεονεκτήματα. Κανείς εκτός από ένα ζητιάνο δεν θα ήθελε να εξαρτάται κυρίως από τη φιλανθρωπία των συνανθρώπων του, αλλά και ο ζητιάνος ακόμα δεν επαφίεται μόνο σ' αυτή. Ελεήμονες άνθρωποι του παρέχουν δέβια τα απολύτως αναγκαία για την

επιδίωξη, όμως ούτε θέλουν ούτε μπορούν να τον εφοδιάσουν με όλα όσα αυτός χρειάζεται. Το μεγαλύτερο μέρος των περιστασιακών αναγκών του καλύπτεται, όπως και στους άλλους ανθρώπους μέσω συναλλαγών-ανταλλαγών και αγοράς. Με τα χρήματα της ελεημοσύνης αγοράζει φαγητό. Ανταλλάσσει τα χαριζόμενα παλιά ρούχα είτε με άλλα, που του ταιριάζουν καλύτερα, είτε με στέγη είτε με φαγητό είτε με χρήμα, με το οποίο πάλι μπορεί να αγοράσει τρόφιμα, ρούχα ή στέγη.

3. Εφ' όσον η συναλλαγή, η ανταλλαγή και η αγορά μάς εφοδιάζει με τα περισσότερα αγαθά που χρειαζόμαστε, έτσι, αυτή η τάση για ανταλλαγή είναι εκείνη, που δίνει ώθηση στον καταμερισμό της εργασίας [...]

Η ανθρώπινη αυτή τάση για ανταλλαγή, όχι μόνο διαμορφώνει την ποικιλία των ταλέντων που παρατηρούμε στα διάφορα επαγγέλματα αλλά και καθιστά χρήσιμη μια τέτοια διαφοροποίηση (και ποικιλία).

[...]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Ο καταμερισμός της εργασίας οριοθετείται από την έκταση της αγοράς

1. Αφού η ικανότητα για ανταλλαγή προκαλεί τον καταμερισμό της εργασίας, τότε η έκταση αυτού του καταμερισμού θα πρέπει πάντα να προσδιορίζεται από την έκταση της ικανότητας για ανταλλαγή ή με άλλα λόγια, από την έκταση της αγοράς. Όταν η αγορά είναι πολύ μικρή, κανείς δεν ενθαρρύνεται να αφοσιωθεί αποκλειστικά σε μια απασχόληση, διότι το πλεόνασμα που παράγει με την εργασία του, δηλαδή το προϊόν που ξεπερνά τις δικές του καταναλωτικές ανάγκες, δεν έχει την ευκαιρία να ανταλλαγεί με το αντίστοιχο πλεόνασμα της εργασίας άλλων ανθρώπων.

[...]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Προέλευση και χρήση του χρήματος

1. Από τη στιγμή που παγιώθηκε ο καταμερισμός της εργασίας, μόνο ένα μικρό μέρος από τις ανάγκες ενός ανθρώπου μπορεί να καλυφθεί από το προϊόν της εργασίας του. Καθένας ζει κυρίως από τα αγαθά, που παράγουν οι άλλοι και τα αποκτά ανταλλάσσοντας το πλεόνασμα της δικής του εργασίας, δηλαδή το προϊόν της εργασίας του, που υπερβαίνει τις δικές του καταναλωτικές ανάγκες, με το αντίστοιχο πλεόνασμα της εργασίας άλλων. Έτσι ζει κανείς από την ανταλλαγή, γίνεται δηλαδή, μέχρι ενός σημείου έμπορος και η κοινωνία η ίδια εξελίσσεται σε αυτό που λέμε εμπορική [commercial] κοινωνία.

2. Όταν πρωτοεμφανίστηκε ο καταμερισμός της εργασίας θα πρέπει η ικανότητα για ανταλλαγή να αναπτυσσόταν με πολλά εμπόδια και δυσκολίες. Ας υποθέσουμε ότι κάποιος διαθέτει μεγαλύτερη ποσότητα ενός αγαθού, απ' όση ο ίδιος χρειάζεται, ενώ κάποιος άλλος, αντίθετα, μικρότερη ποσότητα. Τότε ο μιν πρώτος θα ήταν ευτυχής αν μπορούσε να διαθέσει ένα μέρος, ο δε δεύτερος αν μπορούσε να αγοράσει ένα μέρος αυτού του πλεονάσματος. Αν όμως ο δεύτερος δεν διαθέτει κάτι που θα χρειαζόταν ο πρώτος, καμιά ανταλλαγή δεν μπορεί να λάβει χώρα ανάμεσά τους [...] Για να αποφευχθούν λοιπόν τέτοιες δυσάρεστες καταστάσεις, έπρεπε τελικά κάθε συντετός άνθρωπος σε κάθε κοινωνία και από τη στιγμή που πρωτοεμφανίστηκε ο καταμερισμός της εργασίας, να διαχειρίζεται τις υποθέσεις του με τέτοιο τρόπο ώστε να έχει στη διάθεσή του, εκτός του προϊόντος της δικής του εργασίας, και μια ορισμένη ποσότητα ενός εμπορεύματος, το οποίο μπορούσε να υποθέσει, ότι οι άλλοι θα εδέχοντο σε αντάλλαγμα των δικών τους προϊόντων.

3. Προφανώς αναζητήθηκαν και χρησιμοποιήθηκαν κατά καιρούς πολλά διαφορετικά εμπορεύματα γι' αυτό το σκοπό [...]

4. Στο τέλος όμως φαίνεται ότι οι άνθρωποι σε όλες τις χώρες προτίμησαν για αναπόφευκτους λόγους, από όλα τα άλλα εμπορεύματα, τα μέταλλα, σαν μέσο ανταλλαγής.

[...]

7. Η χρήση των μετάλλων σ' αυτή την πρωτόγονη κατάσταση